

The Position of Moral Relations in Law and Custom

Jalil Rasoul Abdolrahman¹, S. Jafarzadeh Ph.D.^{2*}, R. Nikkhah Saranghi Ph.D.²

1. Ph.D. Student of Private Law, Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran.

2. Department of Islamic Jurisprudence and Law, Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran.

Abstract

Background: The relationship between morality, custom, and law is complex and multifaceted. Each of these elements affects individual and social behaviors in different ways. In order to clarify the position of each of these components, this study examines the position of moral relations in law and custom.

Conclusion: Morality plays a fundamental role in the formulation of laws and can help achieve justice, protect human rights, and create a fair and just society. Paying attention to moral principles in the legislative process can improve the quality of life of individuals and increase social cohesion. Custom also plays an important role in strengthening morality and law and can help sustain and strengthen moral principles and laws. Paying attention to the importance of custom in formulating and implementing laws and ethical principles can lead to improving the quality of life of individuals and increasing social cohesion. Ethics, law, and custom have complex relationships with each other, and it is difficult to define the boundaries between these three issues, but it can be said that these three components, when interacting with each other, can help improve the level of society, and their relationships and influences on each other can create a superior society.

Keywords: *Ethics, Law, Custom*

*Corresponding Author: S. Jafarzadeh Ph.D., Department of Islamic Jurisprudence and Law, Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran. Email: s.jafarzadeh@urmia.ac.ir

How to cite: Jalil Rasoul Abdolrahman, Jafarzadeh S, Nikkhah Saranghi R. The position of moral relations in law and custom. *Ethics in Science and Technology*. 2025,20(08): 46-52.

Copyright © 2025 Authors. Published by Iranian Association for Ethics in Science and Technology. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited

جایگاه مناسبات اخلاقی در قانون و عرف

جلیل رسول عبدالرحمن^۱، دکتر سیامک جعفرزاده^{۲*}، دکتر رضا نیکخواه سرنقی^۳

۱. دانشجوی دکترای حقوق خصوصی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه ایران.

۲. گروه فقه و حقوق اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۳، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۴)

چکیده

زمینه: رابطه بین اخلاق، عرف و قانون پیچیده و چندوجهی است. هر یک از این عناصر به شیوه‌های مختلف بر رفتارهای فردی و اجتماعی تأثیر می‌گذارند. به منظور روشن کردن جایگاه هر یک از این مولفه‌ها، در این پژوهش به بررسی جایگاه مناسبات اخلاقی در قانون و عرف پرداخته می‌شود.

نتیجه‌گیری: اخلاق نقشی اساسی در تدوین قوانین دارد و می‌تواند به تحقق عدالت، حفاظت از حقوق بشر و ایجاد جامعه‌ای منصفانه و عادلانه کمک کند. توجه به اصول اخلاقی در فرآیند قانون‌گذاری، می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی افراد و افزایش انسجام اجتماعی منجر شود. عرف نیز نقش مهمی در تقویت اخلاق و قانون دارد و می‌تواند به پایداری و تقویت اصول اخلاقی و قوانین کمک کند. توجه به اهمیت عرف در تدوین و اجرای قوانین و اصول اخلاقی می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی افراد و افزایش انسجام اجتماعی منجر شود. اخلاق، قانون و عرف روابط پیچیده‌ای با هم دارند و به سختی می‌توان مرز بین این سه موضوع را مشخص کرد ولی می‌توان گفت این سه مولفه در تعامل با هم می‌توانند به ارتقای سطح جامعه کمک کنند و مناسبات و تأثیرگذاری‌های آنها بر یکدیگر می‌تواند جامعه‌ای متعالی را رقم بزنند.

کلید واژگان: اخلاق، قانون، عرف

سرآغاز

قانون مجموعه‌ای از قواعد و مقررات است که توسط مراجع قانونی و دولتی وضع می‌شود و الزام‌آور است. قوانین به منظور حفظ نظم و امنیت عمومی، تأمین عدالت^۱ و حمایت از حقوق افراد تدوین می‌شوند. اجرای قوانین توسط نهادهای دولتی مانند پلیس، دادگاه‌ها و سایر مراجع اجرایی انجام می‌شود. قوانین می‌توانند شامل مقررات کیفری^۲، حقوقی، تجاری، خانواده و غیره باشند.

اخلاق^۳ مجموعه‌ای از اصول و ارزش‌های حاکم بر رفتارهای فردی و اجتماعی است. این اصول و ارزش‌ها معمولاً توسط فرهنگ، مذهب، فلسفه و تجربه‌های اجتماعی^۴ شکل می‌گیرند و به عنوان راهنمایی برای رفتارهای درست و نادرست استفاده می‌شوند. اخلاق به دنبال ارتقاء رفتارهای انسانی بر اساس اصولی چون عدالت، صداقت^۵، احترام و مسئولیت‌پذیری^۶ است (۱ و ۲).

بین اخلاق و قانون تفاوت‌هایی وجود دارد که می‌توان اینگونه به آنها اشاره کرد (۳):

۱. از نظر منبع و منشأ
- قانون توسط نهادهای دولتی و قانونی وضع می‌شود و دارای قدرت اجرایی است. قوانین معمولاً نتیجه فرآیندهای قانون‌گذاری رسمی هستند.
- اخلاق از منابع متنوعی مانند فرهنگ، مذهب، فلسفه و تجربه‌های اجتماعی سرچشمه می‌گیرد و به صورت غیررسمی در جامعه شکل می‌گیرد.
۲. از نظر اجبار و الزام
- قانون الزام‌آور است و نقض آن می‌تواند منجر به مجازات‌های قانونی مانند جریمه، زندان و یا سایر اقدامات قانونی شود.
- اخلاق الزام‌آور نیست و بیشتر به عنوان راهنمای رفتارهای درست و نادرست عمل می‌کند. نقض اصول اخلاقی معمولاً مجازات قانونی ندارد، اما ممکن است به نارضایتی اجتماعی یا خودتنبیهی منجر شود.

۳. از نظر دامنه و گستره

- قوانین معمولاً به مسائل خاص و موقعیت‌های مشخص می‌پردازند و شامل مجموعه‌ای از قواعد دقیق و روشن هستند.
- اخلاق گستره‌ی وسیع‌تری از رفتارها و موقعیت‌ها را پوشش می‌دهد و شامل اصول کلی و ارزش‌هایی است که در موقعیت‌های مختلف قابل اعمال هستند.
- ۴. از نظر پایداری و تغییرپذیری
- قوانین به مرور زمان تغییر می‌کنند و می‌توانند تحت تأثیر تحولات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی به‌روزرسانی شوند.
- اصول اخلاقی معمولاً پایدارتر هستند و تغییرات کمتری نسبت به قوانین دارند، اگرچه ممکن است با تحولات فرهنگی و اجتماعی تکامل یابند.

۵. از نظر نقش و هدف

- هدف اصلی قانون حفظ نظم و امنیت عمومی، تأمین عدالت و حمایت از حقوق افراد است.
- هدف اصلی اخلاق ارتقاء رفتارهای انسانی و تقویت ارزش‌های اجتماعی و فردی است.

عرف یا هنجارهای اجتماعی^۷ مجموعه‌ای از رفتارها، ارزش‌ها، و قواعد غیررسمی است که در جامعه پذیرفته شده و به صورت نانوشته توسط اعضای آن رعایت می‌شود. عرف نقش بسیار مهمی در شکل‌دهی به رفتارها و روابط اجتماعی افراد دارد و می‌تواند تأثیرات قابل‌توجهی بر نظم اجتماعی، فرهنگ، و هویت جمعی داشته باشد. می‌توان گفت که عرف به دلایل زیر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است: ایجاد نظم و هماهنگی اجتماعی، تقویت هویت فرهنگی و اجتماعی، ارتقاء رفتارهای اخلاقی و ارزش‌های انسانی، تسهیل در فرایند اجتماعی‌سازی، جایگزین کمبودهای قانونی، تسهیل در انطباق با تغییرات اجتماعی (۴)

عرف‌ها نقش بسیار مهمی در شکل‌دهی به رفتارها و روابط اجتماعی افراد دارند و به ایجاد نظم و هماهنگی، تقویت هویت فرهنگی^۸ و اجتماعی، ارتقاء رفتارهای اخلاقی^۹، تسهیل در فرایند اجتماعی‌سازی، جایگزینی کمبودهای قانونی و تسهیل در انطباق با تغییرات اجتماعی کمک می‌کنند. شناخت و احترام به عرف‌ها می‌تواند به تقویت همبستگی و انسجام اجتماعی کمک کند و به ایجاد جامعه‌ای عادلانه‌تر و هماهنگ‌تر منجر شود (۵).

رابطه بین اخلاق، عرف و قانون پیچیده و چندوجهی است. هر یک از این عناصر به شیوه‌های مختلف بر رفتارهای فردی و اجتماعی تأثیر می‌گذارند و با یکدیگر تعامل می‌کنند:

اخلاق می‌تواند فرد را در تصمیم‌گیری‌ها و رفتارهای روزمره راهنمایی کند. برای مثال، فردی که برای صداقت ارزش قائل است، احتمالاً تلاش می‌کند در همه جوانب زندگی‌اش صادق باشد. عرف‌ها به شکل‌دهی رفتارهای فردی و گروهی کمک می‌کنند و به افراد نشان

می‌دهند چگونه باید در موقعیت‌های مختلف رفتار کنند. به عنوان مثال، در بسیاری از فرهنگ‌ها، احترام به بزرگ‌ترها یک عرف رایج است. قوانین معمولاً برای حفاظت از حقوق افراد و جامعه تدوین می‌شوند و از طریق اعمال مجازات‌ها، افراد را به رعایت آنها وادار می‌کنند. اخلاق، عرف و قانون همچنین می‌توانند بر رفتار فردی و اجتماعی تأثیر بگذارند: اخلاق می‌تواند افراد را به انجام کارهای درست و اجتناب از کارهای نادرست ترغیب کند، حتی اگر این رفتارها با عرف یا قانون مغایرت داشته باشد. عرف‌ها می‌توانند رفتارهای اجتماعی را شکل دهند و افراد را به پیروی از هنجارهای جامعه وادار کنند، حتی اگر این هنجارها با اصول اخلاقی یا قوانین موجود تضاد داشته باشند. قوانین نیز می‌توانند رفتارهای فردی و اجتماعی را تحت کنترل قرار دهند و از طریق اعمال مجازات‌ها، افراد را به رعایت آنها وادار کنند. با توجه به اهمیت موضوع و سوء برداشتهایی که ممکن است ایجاد شود، در این مطالعه به بررسی جایگاه مناسبات اخلاقی در قانون و عرف پرداخته می‌شود.

بحث

تاریخچه مناسبات اخلاقی در قانون و عرف

تاریخچه مناسبات اخلاقی در قانون و عرف به قدمت تمدن بشری برمی‌گردد و در طول زمان تحول یافته است. در اینجا به چندین دوره تاریخی کلیدی اشاره می‌کنم: (۸-۶)

— دوران باستان: در جوامع ابتدایی، اخلاق و عرف به طور طبیعی از روابط اجتماعی و نیازهای گروهی برمی‌خاستند. این هنجارها به طور غیررسمی انتقال می‌یافتند و نقشی اساسی در حفظ انسجام گروه ایفا می‌کردند. در تمدن‌های باستانی مانند مصر، بین‌النهرین و یونان، قوانین مبتنی بر اصول اخلاقی و عرفی تدوین می‌شدند. برای مثال، در قانون حمورابی (حدود ۱۷۵۴ قبل از میلاد)، بسیاری از قوانین به اصول اخلاقی زمان خود مرتبط بودند.

— دوران کلاسیک: در یونان و روم باستان، فیلسوفان بزرگی مانند سقراط، افلاطون و ارسطو به تحلیل و تبیین مناسبات اخلاقی پرداختند. این تحلیل‌ها تأثیر زیادی بر قوانین و هنجارهای اجتماعی داشتند. در روم باستان، قوانین بر اساس اصول حقوق طبیعی (*ius naturale*) و حقوق مدنی (*ius civile*) تدوین می‌شدند که بسیاری از این اصول مبتنی بر اخلاق و عرف بودند.

— قرون وسطی: در این دوره، دین نقش بسیار مهمی در تعیین اخلاق و قوانین بازی کرد. کلیسا قدرت زیادی داشت و قوانین مذهبی و اخلاقیات مسیحی بر قوانین عرفی و دولتی تأثیرگذار بودند. اخلاقیات و قوانین اسلامی نیز در خاورمیانه و بخش‌هایی از اروپا رواج داشتند. شریعت اسلامی بر اساس قرآن و سنت پیامبر اسلام تدوین شده و تأثیر زیادی بر زندگی روزمره مسلمانان داشت.

شفافیت و پاسخگویی مسئولان دولتی و سازمان‌ها، از اصول اخلاقی بهره می‌برند تا مانع از بروز فساد شوند.

تقویت اعتماد عمومی^{۱۱}: زمانی که قوانین بر اساس اصول اخلاقی تدوین شوند و به‌طور منصفانه اجرا گردند، اعتماد عمومی به نظام حقوقی و عدالت افزایش می‌یابد. این اعتماد می‌تواند به استقرار و پایداری نظام حقوقی و سیاسی کمک کند.

همانطور که در قالب موضوعات فوق مطرح شد، مناسبات اخلاقی نقش بسیار مهمی در تدوین، اجرا و تفسیر قوانین ایفا می‌کنند و کمک می‌کنند تا جامعه‌ای عادلانه‌تر، منصفانه‌تر و انسانی‌تر شکل بگیرد.

تأثیر مناسبات اخلاقی بر عرف

مناسبات اخلاقی تأثیر عمیقی بر شکل‌گیری و تغییر عرف‌های اجتماعی دارند. این تأثیرات موضوعات گوناگونی را در بر می‌گیرند که مب توان آنها را اینگونه بر شمرد (۱۲ و ۱۳):

تدوین هنجارهای اجتماعی: اخلاقیات به ایجاد هنجارها و رفتارهای مورد قبول در جامعه کمک می‌کنند. به عنوان مثال، احترام به بزرگ‌ترها، کمک به نیازمندان و حفظ امانت از جمله هنجارهای اجتماعی هستند که بر پایه اصول اخلاقی قرار دارند.

تغییر و تحول عرف‌ها: با تغییر ارزش‌ها و اصول اخلاقی در جامعه، عرف‌ها نیز تغییر می‌کنند. برای مثال، تغییر دیدگاه‌ها درباره حقوق زنان و اقلیت‌ها به تغییر عرف‌های مرتبط با حقوق و مسئولیت‌های اجتماعی آنها منجر شده است.

تثبیت هنجارهای مثبت: اخلاقیات می‌توانند به تثبیت هنجارهای مثبت اجتماعی کمک کنند و رفتارهای منفی را کاهش دهند. برای مثال، تشویق به صداقت، عدالت و احترام به دیگران می‌تواند به تثبیت هنجارهای مثبت در جامعه کمک کند.

افزایش انسجام اجتماعی^{۱۲}: مناسبات اخلاقی می‌توانند به افزایش انسجام و همبستگی اجتماعی کمک کنند. افراد با پیروی از اصول اخلاقی و هنجارهای اجتماعی، به تقویت روابط اجتماعی و کاهش تعارضات کمک می‌کنند.

پیشگیری از رفتارهای ناپسند: مناسبات اخلاقی می‌توانند به پیشگیری از رفتارهای ناپسند و غیرمقبول در جامعه کمک کنند. برای مثال، اصول اخلاقی مربوط به رعایت حقوق دیگران و پرهیز از خشونت می‌توانند به کاهش این رفتارها در جامعه کمک کنند.

نقش الگوهای اخلاقی^{۱۳}: افراد برجسته و الگوهای اخلاقی می‌توانند تأثیر بسزایی در شکل‌گیری و تغییر عرف‌های اجتماعی داشته باشند. رفتارهای آنها می‌تواند به عنوان الگو برای دیگران عمل کند و هنجارهای جدیدی را در جامعه ایجاد کند.

در نتیجه، مناسبات اخلاقی نقش مهمی در شکل‌دهی و تغییر عرف‌های اجتماعی دارند و می‌توانند به بهبود کیفیت روابط اجتماعی و تقویت همبستگی اجتماعی کمک کنند.

— دوران مدرن: با ظهور رنسانس و عصر روشنگری، فیلسوفان و متفکرانی مانند کانت، هابز و لاک به تحلیل مناسبات اخلاقی و تأثیر آنها بر قوانین پرداختند. این دوره شاهد شکل‌گیری ایده‌های جدیدی درباره حقوق بشر، عدالت و آزادی بود که به تدوین قوانین جدید منجر شد. در این دوره، عرف‌های اجتماعی نیز دستخوش تغییرات زیادی شدند. با توسعه شهرنشینی و صنعتی شدن، بسیاری از هنجارهای قدیمی جای خود را به هنجارهای جدید دادند.

— دوران معاصر: در قرن بیستم و بیست و یکم، مناسبات اخلاقی در قانون و عرف همچنان در حال تحول است. مسائل جدیدی مانند حقوق زنان، حقوق اقلیت‌ها، محیط‌زیست و فناوری‌های نوظهور به چالش‌های اخلاقی و قانونی جدید منجر شده‌اند. امروزه، بسیاری از کشورها تلاش می‌کنند تا قوانین و هنجارهای اجتماعی خود را با تغییرات سریع اجتماعی، فرهنگی و فناوری هماهنگ کنند. مناسبات اخلاقی همچنان نقشی اساسی در شکل‌دهی به قوانین و عرف‌های جدید بازی می‌کنند.

این تحول تاریخی نشان می‌دهد که مناسبات اخلاقی همیشه در تعامل با قوانین و عرف‌های اجتماعی بوده‌اند و همواره تحت تأثیر تغییرات اجتماعی، فرهنگی و فلسفی قرار گرفته‌اند.

تأثیر مناسبات اخلاقی بر قانون

مناسبات اخلاقی تأثیر چشمگیری بر قانون دارند و این تأثیر در جنبه‌های مختلف حقوقی و اجتماعی قابل مشاهده است. این تأثیرات شامل را می‌توان در قالب موضوعات مختلف مطرح و بررسی کرد (۹-۱۱):

تدوین قوانین مبتنی بر اصول اخلاقی^{۱۰}: بسیاری از قوانین به‌ویژه قوانین کیفری و حقوق بشر بر اساس اصول اخلاقی تدوین شده‌اند. به عنوان مثال، قوانین مربوط به منع خشونت، قتل، دزدی و تقلب، همگی ریشه در اصول اخلاقی دارند که از آنها الهام گرفته‌اند.

تبیین حقوق و مسئولیت‌ها: مناسبات اخلاقی کمک می‌کنند تا حقوق و مسئولیت‌های افراد در جامعه به‌وضوح تعریف شود. برای مثال، حق برابری، حق زندگی، حق آموزش و سایر حقوق اساسی انسان‌ها بر پایه اصول اخلاقی تدوین شده‌اند.

رعایت عدالت و انصاف: اخلاقیات نقش مهمی در تضمین عدالت و انصاف در نظام حقوقی بازی می‌کنند. اصول اخلاقی می‌توانند به قضات و تصمیم‌گیران کمک کنند تا در برخورد با پرونده‌ها به تصمیمات عادلانه و منصفانه برسند.

تشویق به رعایت قانون: وقتی قوانین با اصول اخلاقی هماهنگ باشند، افراد بیشتر متمایل به رعایت آنها هستند. چنین قوانینی که بر اساس اخلاقیات نوشته شده‌اند، بهتر می‌توانند نظم و امنیت در جامعه را تضمین کنند.

پیشگیری از سوء استفاده و فساد: مناسبات اخلاقی می‌توانند به کاهش فساد و سوء استفاده از قدرت کمک کنند. برای مثال، قوانین مربوط به

تناقض ها و چالش ها

ارتباط بین اخلاق، عرف و قانون می تواند دچار تناقضات و چالش های گوناگونی شود. برخی از این تناقضات و چالش ها در قالب عناوین مختلف می توان مطرح کرد و در ذیل هر عنوان تناقض و چالش مرتبط با آن را مطرح کرد (۱۴-۱۶).

— تفاوت در ارزش ها^{۱۴} و هنجارها

تناقض: گاهی اوقات، ارزش ها و هنجارهای اخلاقی، عرفی و قانونی با یکدیگر همخوانی ندارند. به عنوان مثال، ممکن است یک رفتار اخلاقی در یک فرهنگ خاص مورد قبول باشد، اما در فرهنگ دیگری به عنوان یک رفتار ناپسند شناخته شود.

چالش: این تفاوت ها می توانند به تعارضات و سوء تفاهم ها میان افراد و جوامع منجر شوند و موجب کاهش انسجام اجتماعی شوند.

— تغییرات سریع اجتماعی

تناقض: با تغییرات سریع اجتماعی، هنجارهای عرفی و اخلاقی نیز ممکن است تغییر کنند. اما قوانین معمولاً کندتر از این تغییرات تکامل می یابند و همین امر می تواند منجر به تناقض بین قوانین و اخلاقیات جاری شود.

چالش: تطبیق قوانین با تغییرات اجتماعی به موقع و به طور موثر می تواند چالش برانگیز باشد و نیازمند اصلاحات قانونی مداوم است.

— تعارض میان حقوق فردی^{۱۵} و حقوق جمعی

تناقض: گاهی اوقات، ارزش های اخلاقی و عرفی بر حفاظت از حقوق فردی تاکید می کنند، در حالی که قوانین ممکن است به حفظ حقوق جمعی اهمیت بیشتری بدهند.

چالش: توازن بین حقوق فردی و جمعی می تواند منجر به تنش ها و تعارضات در جامعه شود و نیازمند تصمیم گیری های پیچیده و متعادل است.

— تاثیر قدرت و منافع

تناقض: گاهی اوقات، قوانین ممکن است تحت تاثیر منافع قدرت های حاکم تدوین شوند و با اصول اخلاقی و عرفی جامعه همخوانی نداشته باشند.

چالش: این مسئله می تواند منجر به بی اعتمادی به نظام حقوقی و کاهش اعتماد عمومی به قوانین و مسئولان شود.

— اجرا و تفسیر قوانین

تناقض: اجرای قوانین می تواند به شیوه های متفاوتی انجام شود و تفسیرهای مختلفی از قوانین ممکن است با ارزش های اخلاقی و عرفی در تضاد باشد.

چالش: تضمین عدالت و انصاف در اجرای قوانین نیازمند آموزش و آگاهی بخشی به مسئولان قضایی و اجرای قانون است.

— مسائل نوظهور و پیچیده

تناقض: مسائل نوظهور مانند فناوری های جدید، حقوق دیجیتال و محیط زیست می توانند چالش های جدیدی در ارتباط بین اخلاق، عرف و قانون ایجاد کنند.

چالش: تدوین و اجرای قوانین برای مقابله با این مسائل نوظهور نیازمند تفکر خلاقانه و همگام با تغییرات است.

در نهایت می توان گفت، تعامل بین اخلاق، عرف و قانون می تواند پیچیده و چالش برانگیز باشد، اما با تلاش برای هماهنگی و تعامل سازنده می توان به کاهش تناقضات و بهبود کیفیت زندگی اجتماعی کمک کرد.

نتیجه گیری

اخلاق، قانون و عرف روابط پیچیده ای با هم دارند و به سختی می توان مرز بین این سه موضوع را مشخص کرد و مشخص نیست کجا اخلاق تمام می شود و عرف شروع می شود یا برعکس. همانطور که در بحث مطرح شد اخلاق نقشی حیاتی در تدوین قوانین ایفا می کند و اهمیت این نقش در تحقق عدالت و حقوق بشر بسیار برجسته است. این نقش برجسته اخلاق را می توان در مولفه هایی همچون تدوین قوانین عادلانه، حفظ حقوق بشر، ارتقای انصاف و عدالت اجتماعی، ایجاد اعتماد عمومی، پیشگیری از فساد و سوء استفاده و رعایت حقوق اقلیت ها و گروه های آسیب پذیر دید. در نتیجه، اخلاق نقشی اساسی در تدوین قوانین دارد و می تواند به تحقق عدالت، حفاظت از حقوق بشر و ایجاد جامعه ای منصفانه و عادلانه کمک کند. توجه به اصول اخلاقی در فرآیند قانون گذاری، می تواند به بهبود کیفیت زندگی افراد و افزایش انسجام اجتماعی منجر شود.

عرف نیز نقشی کلیدی در تقویت اخلاق و قانون ایفا می کند و این نقش در پایداری و تقویت اصول اخلاقی و قوانین بسیار مهم است. و این نقش کلیدی را می توان در موضوعاتی همچون پایداری اجتماعی، پذیرش عمومی، انتقال فرهنگی، ترویج رفتارهای مثبت، حفظ هویت فرهنگی و پیشگیری از رفتارهای ناپسند ملاحظه کرد. در نتیجه، عرف نقش مهمی در تقویت اخلاق و قانون دارد و می تواند به پایداری و تقویت اصول اخلاقی و قوانین کمک کند. توجه به اهمیت عرف در تدوین و اجرای قوانین و اصول اخلاقی می تواند به بهبود کیفیت زندگی افراد و افزایش انسجام اجتماعی منجر شود.

با توجه به بحثی که مطرح شد می بینیم این سه مولفه اخلاق، قانون و عرف می توانند در کنار هم به ارتقای سطح جامعه کمک کنند و مناسبات و تاثیرگذاری های آنها بر یکدیگر می تواند جامعه ای متعالی را رقم بزند.

نقش مناسبات اخلاقی در تدوین و اجرای قوانین و هنجارهای اجتماعی در آینده می تواند به شکل های مختلفی تحول یابد و تاثیرگذار باشد. در آینده می توان به چندین جنبه مهم از این نقش ها اشاره کرد:

- تکنولوژی: با پیشرفت های سریع در حوزه هوش مصنوعی و فناوری های نوین، مسائل اخلاقی جدیدی مطرح می شوند. برای مثال، حفظ حریم خصوصی، تصمیم گیری خودکار و استفاده از داده های بزرگ، نیازمند تدوین قوانین و هنجارهای جدید بر اساس اصول اخلاقی هستند. همچنین پیشرفت ها در زمینه فناوری های زیستی مانند ژنتیک، کلونینگ و مهندسی ژنتیک می توانند

محیط‌زیست کمک کنند. توجه به این مناسبات در فرآیند قانون‌گذاری و تدوین هنجارهای اجتماعی می‌تواند به ایجاد جامعه‌ای پایدار، عادلانه و انسانی‌تر منجر شود.

ملاحظه‌های اخلاقی

در این پژوهش مروری با معرفی منابع مورد استفاده، اصل اخلاق امانت‌داری علمی رعایت و حق معنوی مولفین آثار محترم شمرده شده است.

واژه نامه

1. Justice	عدالت
2. Criminal rules	مقررات کیفری
3. Ethics	اخلاق
4. Social experiences	تجربه‌های اجتماعی
5. Honesty	صداقت
6. Responsibility	مسئولیت‌پذیری
7. Social norms	هنجارهای اجتماعی
8. Cultural identity	هویت فرهنگی
9. Ethical behaviors	رفتارهای اخلاقی
10. Ethical principles	اصول اخلاقی
11. Public trust	اعتماد عمومی
12. Social coherence	انسجام اجتماعی
13. Ethical patterns	الگوهای اخلاقی
14. Values	ارزش‌ها
15. Individual right	حقوق فردی

چالش‌های اخلاقی جدیدی ایجاد کنند که نیازمند تدوین قوانین و هنجارهای جدید بر اساس اصول اخلاقی هستند.

- حقوق بشر: مناسبات اخلاقی می‌توانند به توسعه و گسترش حقوق بشر کمک کنند. برای مثال، حقوق اقلیت‌ها، حقوق زنان، حقوق کودکان و حقوق محیط‌زیست از جمله مسائل اخلاقی مهمی هستند که در آینده نیازمند توجه و تدوین قوانین جدید خواهند بود. همچنین مناسبات اخلاقی می‌توانند به مبارزه با تبعیض و نابرابری کمک کنند. قوانین و هنجارهای اجتماعی جدید می‌توانند بر اساس اصول اخلاقی تدوین شوند تا عدالت و برابری را تضمین کنند.
- پایداری و محیط زیست: مناسبات اخلاقی می‌توانند به حفظ محیط‌زیست و منابع طبیعی کمک کنند. قوانین و هنجارهای جدید می‌توانند بر اساس اصول اخلاقی تدوین شوند تا از تخریب محیط‌زیست جلوگیری کنند و توسعه پایدار را تضمین کنند. به علاوه اخلاقیات می‌توانند به تقویت مسئولیت اجتماعی کمک کنند و افراد و سازمان‌ها را تشویق به رفتارهای پایدار و مسئولانه کنند.
- تحولات فرهنگی و اجتماعی: مناسبات اخلاقی می‌توانند به تطابق با تغییرات فرهنگی و اجتماعی کمک کنند. قوانین و هنجارهای جدید می‌توانند بر اساس اصول اخلاقی تدوین شوند تا با تغییرات فرهنگی سازگار باشند و انسجام اجتماعی را حفظ کنند. و اینکه مناسبات اخلاقی می‌توانند به پذیرش و احترام به تنوع فرهنگی کمک کنند. قوانین و هنجارهای جدید می‌توانند بر اساس اصول اخلاقی تدوین شوند تا از تبعیض و نابرابری جلوگیری کنند و تعامل سازنده میان فرهنگ‌ها را تسهیل کنند.

در نتیجه، مناسبات اخلاقی نقش بسیار مهمی در تدوین و اجرای قوانین و هنجارهای اجتماعی در آینده خواهند داشت و می‌توانند به بهبود کیفیت زندگی افراد، تحقق عدالت و حفاظت از حقوق بشر و

References

- Rafiee M. Comparative Study of Human Dignity as the Foundation of Ethics in Islamic Philosophy and Western Humanistic Philosophy. *Int. J. Ethics Soc* 2024; 6 (3) :17-25. Doi: [10.22034/ijethics.6.3.17](https://doi.org/10.22034/ijethics.6.3.17)
- Ganage S, Laksiri A, Liyanage A. Harmony of Science, Technology and Ethics. *Int. J. Ethics Soc* 2024; 6 (1): 10-19. Doi: [10.22034/ijethics.6.1.10](https://doi.org/10.22034/ijethics.6.1.10)
- Ray T. Differentiating the related concepts of ethics, morality, law, and justice. *New Directions for Teaching and Learning*. 2006; 1996(66): 47-53. Doi: [10.1002/tl.37219966609](https://doi.org/10.1002/tl.37219966609)
- Molyneux L. From Thinking to Doing: Effects of Different Social Norms on Ethical Behavior in Journalism. *Journal of Mass Media Ethics*. 2016; 31(2): 72-85. Doi: [10.1080/23736992.2016.1152898](https://doi.org/10.1080/23736992.2016.1152898)
- İbrahimoglu N, Çiğdem Ş, Seyhan M. Relationship between culture & ethic: research in terms of cultural diversity. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2014; 143: 1117-1119. Doi: [10.1016/j.sbspro.2014.07.563](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.563)
- Anghel E. Analysis of the origin and basis of custom, as a source of law. *International Journal of Legal and Social Order*. 2024; 4(1). Doi: [10.55516/ijlso.v4i1.211](https://doi.org/10.55516/ijlso.v4i1.211)
- Yılmaz A, Geylani D. The relationship among the rule of law, morality, and the modern state. *Journal of Humanity and Society (insan & toplum)*. 2023; 13: 281-306. Doi: [10.12658/M0684](https://doi.org/10.12658/M0684)
- Pavlichenko I, Maslak N, Gornostay A, Melikhova J, Slyusarenko T. Exploring the nexus between law and morality: ethical considerations in legal studies. *Multidisciplinary Science Journal*. 2024; 6: 2024ss0733. Doi: [10.31893/multiscience.2024ss0734](https://doi.org/10.31893/multiscience.2024ss0734)
- Latifiani D, Ilyasa R. The position of moral values in law. *Diponegoro Law Review*. 2021; 6: 51-61. Doi: [10.14710/dilrev.6.1.2021.51-61](https://doi.org/10.14710/dilrev.6.1.2021.51-61)
- Berner C, Larcom S, Peng C, She PW. The impact of law on moral and social norms: evidence from facemask fines in the UK. *European Journal of Law and Economics*. 2024; 57: 1-36. Doi: [10.1007/s10657-024-09800-4](https://doi.org/10.1007/s10657-024-09800-4)
- Yu X. On the relationship between law and morality: from the perspective of evil law is illegal or evil law is also law. *Journal of Education and Educational Research*. 2023; 3: 133-135. Doi: [10.54097/jeer.v3i2.9060](https://doi.org/10.54097/jeer.v3i2.9060)
- Husser J, Goujon Belghit A, Song L, Rouanet A. The impact of cultural differences and moral intensity on ethical decision-making: evidence from France and

- China. Management international. 2023; 27: 10-24. Doi: [10.59876/a-738e-57af](https://doi.org/10.59876/a-738e-57af)
13. Vitolla F, Raimo N, Rubino M, Garegnani G. Do cultural differences impact ethical issues? Exploring the relationship between national culture and quality of code of ethics. Journal of International Management. 2021; 27(1). Doi: [10.1016/j.intman.2021.100823](https://doi.org/10.1016/j.intman.2021.100823)
14. Susanti I, Sebastian T. (2017). Supremacy of Ethic: National Law, Customary Law and Islamic Law Collided. International Conference on Ethics in Governance. 2017. Doi: [10.2991/iconeg-16.2017.29](https://doi.org/10.2991/iconeg-16.2017.29)
15. Cane P. Morality, law and conflicting reasons for action. The Cambridge Law Journal, 2012; 71(1): 59-85.
16. Hajidehabadi MA, Sarikhani Z, Sarikhani A, Salehy M K. The relationship between common sense and ethics in Western criminal law and Islam. *Culmination of Law*, 2020; 6(3): 144-182. doi: <http://dx.doi.org/10.22034/thdad.2021.520460.1629>